

Asia: VN/22264/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Lausunnon kirjoittajat: erikoistutkija Linda Bäckman ja tutkimusjohtaja Marja Tiilikainen

Siirtolaisuusinstituutisäätiö sr on vuonna 1974 perustettu muuttoliikkeiden tutkimus- ja dokumentaatiolaitos. Instituutin toimialaan kuuluvat kansainväliset ja maan sisäiset muuttoliikkeet sekä niiden seurauksiin lukeutuvat ilmiöt.

Siirtolaisuusinstituutti lausuu pyynnöstä kunnioittavasti seuraavaa:

Hallitus esittää, että hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä ei jatkossa olisi lakisääteistä velvoitetta järjestää välttämättömiksi arvioituja terveydenhuollon palveluja henkilöille vailla virallista oleskeluoikeutta. Näin ollen lainsäädäntöä muutettaisiin takaisin edeltävän hallituskauden alussa voimassa olevaan lainsäädäntöön. Ehdotuksessa mainitaan poikkeuksina tietyt ryhmät, kuten lapset, raskaana olevat, vakavaa pitkäaikaista vammaa tai sairautta potevat sekä muun terveydellisen syyn vuoksi erityisen haavoittuvaan asemaan kuuluvat henkilöt. Muilta osin paperittomilla henkilöillä olisi oikeus ainoastaan kiireelliseen terveydenhuoltoon.

Paperittomuuden kasvun ilmiönä Suomessa 2010-luvun lopussa on todettu olevan kytköksissä turvapaikkapolitiikan tiukennuksiin sekä Maahanmuuttoviraston käytänteisiin vuodesta 2015 lähtien (Ahonen & Kallius, 2019). Lisäksi paperittomuuteen vaikuttavat rakenteelliset tekijät, kuten somalialaisten kohdalla se, ettei Somalian passia hyväksytä henkilöllisyystodisteena, joka tarvitaan esimerkiksi työ- tai opiskeluperusteiseen oleskelulupaun. Vaikka paperittomien tarkkaa määrää on vaikea arvioida, on kyseessä pieni määrä ihmisiä, jotka ovat yhteiskunnassamme äärimmäisen

haavoittuvassa asemassa. Haluamme painottaa, että vaikka esityksessä käytetään käsitettä ”laittomasti maassa oleskelevat”, on kyse ihmisistä, eikä kukaan ihminen ole laiton.

Sanna Marinin hallituskauden lakimuutoksella taattiin paperittomille tietyt välttämättömät terveydenhuollon palvelut 1.1.2023 lähtien. Lakimuutoksen taustalla oli tarve turvata Suomea sitovien ihmisoikeussopimusten sekä Suomen perustuslain velvoittama oikeus välttämättömään huolenpitoon ja riittäviin terveystalouteihin. Tarpeen ja palvelujen välttämättömyyden arvioi terveydenhuollon ammattihenkilö (STM, 2022). Muun muassa THL:n aiemmin tekemä selvitys (Keskimäki et al., 2014) oli tuonut esiin, että kuntalaisille tarjottavia palveluita vastaava terveydenhuollon malli paperittomille henkilöille vastaisi parhaiten kansainvälisten ihmisoikeussopimusten, niiden valvontaelimien linjausten sekä Suomen lainsäädännön tulkintaa. Amnestyn Suomen osasto on tuonut esiin lain välttämättömyyden, jotta jokaisen oikeus terveyteen toteutuisi (Amnesty Suomi, 2023).

Paperittomien henkilöiden laajennetun oikeuden terveydenhuollon palveluihin ei ole todettu johtavan merkittäviin lisäkustannuksiin (Paananen, 2021). Turvapaikanhakua ja kansainvälistä suojelua koskeva tutkimus myös osoittaa, että suurin vaikutus pakkomuuttoon on lähtömaiden olosuhteilla, kuten niissä esiintyvällä väkivallalla, vainolla ja ihmisoikeuksien loukkauksilla. Terveydenhuollon palveluiden kaventaminen ei vaikuta pakolaisuuden juurisyihin, eikä todennäköisesti Suomeen suuntautuvaan pakkomuuttoon.

Yhdymme järjestöjen, kuten Amnestyn Suomen osaston, huoleen siitä, että terveydenhuollon palveluiden epääminen lisää inhimillistä kärsimystä ja kustannuksia. Tunnistamalla ja hoitamalla sairauksia varhaisessa vaiheessa voidaan säästyä esimerkiksi leikkauksilta ja sairauden kalliilta hoidolta sen pahentuessa. Mikäli paperiton aikuinen ei saa välttämätöntä hoitoa, se voi vaikuttaa myös hänen kykynsä huolehtia huollettavana olevista lapsista. Tämä heikentäisi lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, heidän hyvinvointiaan ja turvallisuuttaan. Lisäksi paperittomuus itsessään asettaa ihmisiä haavoittuvaan asemaan, ja monet turvapaikanhakijat ovat jo lähtömaissaan tai matkalla kokeneet järkyttäviä tapahtumia, jotka vaikuttavat heidän hyvinvointiinsa ja terveyteensä. Hoitamattomina myös tavanomaiset terveysongelmat saattavat johtaa akuutti- ja päivystysterveydenhuollon menojen kasvuun.

Myös Lääkäriliitto on painottanut liiton eettisten ohjeiden mukaista velvollisuutta suojata ihmiselämää ja lievittää kärsimystä, ja nostanut esiin, etteivät taloudelliset syyt saa olla esteenä asianmukaiselle hoidolle, tai vaikuttaa lääkärin velvollisuuteen hoitaa potilasta (Lääkäriliitto, 2023).

Lopuksi haluamme korostaa ihmisoikeussopimukseen ja Suomen perustuslakiin kirjattua oikeutta huolenpitoon, joka koskee kaikkia Suomen alueella olevia henkilöitä. Oikeuden terveydenhuoltoon ei tule perustua ihmisen taustaan, vaan hoidon tarpeeseen.

Lähteet:

Ahonen, Talvikki & Kallius, Annastiina. 2019. Paperittomuuden tuotanto ja hallinta Suomessa vuosina 2015-2017. Teoksessa Lyytinen, Eveliina (toim.) Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa, 89-112. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Amnesty Suomi. 2024. Hallitus ei saa kaventaa paperittomien ihmisten oikeutta terveydenhuoltoon. Osoitteessa: <https://www.amnesty.fi/hallitus-ei-saa-kaventaa-paperittomien-ihmisten-oikeutta-terveydenhuoltoon-mista-on-kyse/>

Paananen, Veera. 2023. Paperittomien terveydenhuollon laajentaminen ei tuonut Helsingille odottamatonta menokasvua: ”Terveydenhuollon mittakaavassa summa on todella pieni”. Helsingin Sanomat, 6.1.2021. <https://www.hs.fi/pkseutu/art-2000007722544.html>

Keskimäki, Ilmo; Nykänen, Eeva & Kuusio, Hannamaria. 2014. Paperittomien terveystalvelut Suomessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 11/2024. Osoitteessa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114941/THL_RAP2014_011web.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Lääkäriliitto. 2023. Lääkäriliitto: Paperittomien terveystalvelut turvattava. Osoitteessa: <https://www.laakarilehti.fi/terveydenhuolto/laakariliitto-paperittomien-terveystalvelut-turvattava/>

Sosiaali- ja terveystministeriö. 2022. Paperittomille henkilöille oikeus saada välttämättömiä terveydenhuollon palveluja.

Pellander Saara
Siirtolaisuusinstituuttisäätiö

Kanervo Katri
Siirtolaisuusinstituutti